

Lovas Enikő Amália

A Méliusz Juhász Péter Könyvtár Helyismereti Gyűjteményének városrész-történeti kiállításai, különös tekintettel a virtuális változatokra

A Méliusz Könyvtár Helyismereti Gyűjteményének munkatársaiként Bécsiné Kléri Ágotával és Nagyné Marton Andreával azt a feladatot kaptuk a 2020. évre, hogy Debrecen városrészeiből tizenöt célterületre vonatkozólag készítsünk kiállításokat, amelyek a helyi közösségek életével foglalkozva fejlesztik azokat. Helyismereti gyűjteményként – kézenfekvő módon – ezt úgy kívántuk megvalósítani, hogy kiállításainkat saját gyűjteményi anyagaink felhasználásával, elsősorban a városrészek történeti anyagainak hiteles feltárásával, átfogó és szemléletes módon elkészítve mutatjuk be közönségünknek. A kiállítások megrendezésében és a megnyitók megvalósításában segítségünkre volt Új Judit rendezvényszervezőnk.

Célterületek szerint az én feladatom volt az Újkert északi része, Sestakert, Dobozikert, Libakert és Szentlászlófalva városrészek történeti anyagainak kutatása, válogatása és kiállításba rendezése. Bécsiné Kléri Ágota a József Attila-telep – Homokkert, a Csapókert – Falóger – Kincseshegy, Lencztelep – Kerekestelep, Tégláskert – Majorság – Epreskert – Basahalom, illetve Józsa területeket, Nagyné Marton Andrea a Tócskert északi és déli részét, a Belváros, a Nagyerdő és a Veres Péter-kert – Geréby-telep területeket kapta feladatul.

A tavasszal hozzánk is begyűrűző járványhelyzet korlátozó hatásai okán azonban egyes kiállítások nemcsak valóságos, hanem virtuális formában is elkészültek. Ezek:

Szőlőskertek helyén lakótelep – Az Újkert északi része

<https://helytortkiallitas.wordpress.com/>

Az Újkert északi részének kiállítása a Szőlőskertek helyén lakótelep – Az Újkert északi része címet kapta. Virtuális változatába is bekerültek a megnyitóra szánt műsor elemei: a meghívó, Nyul Imre helytörténeti kutató ajánló összefoglalója az Újkert történetéről, és Repka Sára operaénekes előadásában Thomas: Mignon című művéből Mignon áriája Bánszky János zongorakíséretével. A kiállítás térképmellékletekkel igyekszik szemléltetni a terület beépítettségének mértékét és annak változásait. Ehhez kapcsolódóan böngészhetnek az érdeklődők az utcanevék rövid történeteiben, amelyekből felmérhetőek a betelepülés jellegzetességei. Az Újkert északi része esetében ez elsősorban a 39. gyalogezred hivatásos tiszthelyettesi állományának osztott vitézi telkek emlékét jelenti. A kertészműltjának fölfedezését segítő, részint fotótári anyagunk archív darabjaiból válogattunk, részint a területet érintő régi és új hivatalos létesítmények ismertetésére vállalkoztunk. A kiállítás igyekszik szemléltetni az átépülés hozta változásokat és azok mértékét. Külön fejezet illette meg a műalkotások bemutatását és a helyi közösségformáló erőket, ebben az esetben Cs. Uhrin Tibor Szélforgóját és a Csokonai Gimnáziumban található műveket; illetve a Borbíró téri Megtestesülés templom és a Magnitúdó Csillagászati Egyesület tevékenységét.

Libaúsztató helyén Debrecen első lakótelepe

<https://libakerthelytortkiallitas.wordpress.com/>

A Libakert kiállítási anyagának felépítése hasonló szerkezetet követ. A Libaúsztató helyén Debrecen első lakótelepe címmel megvalósult kiállításunk megnyitóján ajánlónak szintén Nyul Imrét kértük fel. Közreműködött Repka Sára operaénekes, aki Donizetti: La zingara című művéből Argilla áriáját adta elő, zongorán kísérte László Éva. A térképeken nyomon követhető változások és az utcanevek bemutatása mellett kiemelt helyet kaptak az „Új Élet Park”-i lakótelep, Debrecen első lakótelepének építési körülményei, és kísérleti, úttörő építkezési megoldásainak bemutatása. A Libakert másik részén később került sor az ún. Mester utcai lakótömb felhúzására. Szükséges volt megemlíteni a korábban a Libakerthez tartozó, Egyetem sugárút, Füredi út, Péterfia utca és Hunyadi utca határolta területet, amely bár ma a Péterfia városrészhez tartozik, régebbi jellegzetes létesítményei várostörténeti jelentőséggel bírnak, illetve nyugati területei az Új Élet Park keleti részét alkották. A köztéri művészeti alkotások és az oktatási intézmények bemutatása mellett helyet kapott a DMJV Család és Gyermekjóléti Központja is, amely 2018 végéig a Libakerthez tartozó Mester utca 1. szám alatt működött.

Dobozikert – Temető helyén Debrecen keleti lakótelepe

<https://dobozikert.wordpress.com/>

A Dobozikert kiállítása a Dobozikert – Temető helyén Debrecen keleti lakótelepe címet kapta. Ajánlónk, Kovács Péter építészmérnök építészettörténeti szemszögből összegezte a lakótelep jelentőségét. A virtuális kiállítás ez esetben is térképeken szemlélteti a terület időbeni változásait, illetve törekszik tematikusan bemutatni az egykori Dobozói temetőt, kitérve annak érdekességeire, legjelesebb személyiségeire. Fotók és forrásdokumentumok útján nyomon követhető az egykori temető helyén három hullámban kiépült lakótelep terjeszkedése, a kiállítás rávilágít a terület ikonikus víztornyának egykori szerepére és sajátosságaira. A kiállítás kitér a terület utcanévadásainak szabályszerűségeire és az emléktáblák (Gulyás Pál, Balogh István, Csenki Imre), közéri műalkotások (Mikus Sándor: Három tavasz (1976), Boda Gábor: Pásztorkút) bemutatására. A Dobozikert oktatási és szociális intézményekben gazdag városrész; kiállításunk ezek bemutatásával, illetve az iskolák történetével is foglalkozik.

Közösségi terek – Közösségek. A Lencztelep és a Kerekestelep

<https://helytortenetkiallitasok.wordpress.com/>

A Lencztelep és a Kerekestelep virtuális kiállításának ajánlását Tamás Gergely református lelképásztor írta. A kiállítás-megnyitó közreműködője Molnár Rózsa Ildikó, aki moldvai csángó tavaszköszöntő és párosító népdalokat énekel. Kobzon édesapja, Molnár Miklós kíséri. A kiállítás a két terület bontásában mutatja be a telepeket és létesítményeket. A Kerekestelepi Fürdő története mellett szó esik a kertbarát kör és az olvasókör kulturális közösségeiről, illetve az Áchim András utcai óvodáról, a református templomról és a Szent Erzsébet Otthonról. A Lencztelep anyaga a Debreceni Állami Gazdaságot,

a József Attila Általános Iskolát, a 2014-ben felszentelt református templomot és a Szeged Utcai Szabadidőparkot mutatja be.

Közösségi terek – Közösségek. A Tégláskert, a Boldogfalvi-kert, a Majorság, az Epreskert és a Basahalom

<https://basaboldogepresmajorsagteglaskert.wordpress.com/>

A Tégláskert, a Boldogfalvi-kert, a Majorság, az Epreskert és a Basahalom kiállítását Vas Sándor református lelkész ajánlotta. A megnyitó keretében Pálosi Emma és Panna, a tégláskerti Talentum Baptista Általános Iskola növendékei A váradi kapitány üzenetet küldött kezdetű népdalt és Hope Still: Rejts el most című egyházi énekét adják elő. A kiállítás külön tárgyalja az egyes területeket és azok létesítményeit. A basahalmi rész kapcsán foglalkozik a halom történeti-régészeti múltjával, illetve a Vértessy család és az ő egykori téglagyáruk, kastélyuk és strandjuk történeti bemutatásával. A boldogfalvi-kerti rész a Légszeszgyár/Gázgyár és a Debreceni Erőmű ipartelepét, az epreskerti főként a repülőtér egykori szovjet múltját és az iskola történetét tárgyalja. A Majorság területének a Gázgyár és a Csónakázótó, utóbbi kapcsán a debreceni cserkészlet története és a salakmotor-pálya a főbb érdekességei. A tégláskerti rész az ottani közösség életének bemutatására törekszik, különös tekintettel a 2006-ban átadott templomra.

Szentgyörgypusztától Józsaig

<https://jozsabelytortkiall.wordpress.com/>

A józsa városrész kiállítását Balázs Ákos, Debrecen város alpolgármestere és Józsa településrész önkormányzati képviselője ajánlotta. Virtuális megnyitónk közreműködője a Hajdúsági Népzenei Együttes, zenészei: Kancel József és Kancel Bőborka – prím citera, ének; Kancel Csenge – tenor citera, ének. Előadásukban hajdúsági népdalokat hallhatunk. A kiállítás elsőként rálátást nyújt Józsa korai történetére, a régészeti kutatások eredményeinek bemutatásával. Józsa későbbi, 20. századi történetét forrásdokumentumokkal vázolja, fotókkal illusztrálva. A településhez térképekkel és utcanevei magyarázatával közelít. A kiállítás nagyobb részét képezi a katolikus és református templomok története, illetve a görögkatolikus közösségi ház ismertetése. Helyet kaptak az oktatás intézményei: a Gönczy Pál és a Lorántffy Zsuzsanna Általános Iskolák és a Kerekerdő Óvoda közösségei is. A közösség életét a könyvtár és a közösségi ház, majd a Józsapark Központ rendezvényein keresztül ismerhetjük meg, kitérve a Rózsás Csárda történetére is.

Nyári örömeik a régi Nagyerdőn

<https://helytortenetikiallitasoknagyerdo.wordpress.com/>

A Nyári örömeik a régi Nagyerdőn című kiállítás ajánlója Gábor István, Debrecen város főépítésze. A megnyitó előadóművészei a Debreceni Hajdú Táncegyüttes, Nádudvari csárdás és pásztortánc című koreográfiájukkal. A kiállítás törzsanyaga először a Park-

erdő kialakulását vázolja föl, főként a korabeli térképek, sajtócikkek és archív fotók segítségével. Ezután kerülnek bemutatásra a Csónakázótó, a Vigadó, a Strand, a Víztorony, a Sajó István tervezte Stadion és az egyéb szórakozóhelyek (Leveles Csárda, Dobos Pavilon, Pálma Cukrászda).

Közösségi élet a tócskerti lakótelep déli részén

<https://tocskertdelhelytortenet.wordpress.com/>

A Közösségi élet a tócskerti lakótelep déli részén című kiállításhoz Török Csaba Pál presbiter, a Kálmáncsehi Galéria vezetője írt ajánlást. Virtuális megnyitónkon közreműködnek a Medgyessy Ferenc Gimnázium és Művészeti Szakgimnázium táncművészeti tagozatának növendékei. A kiállítás a terület kialakítását térképekkel és házjegyzékekkel illusztrálja, területnév- és utcánév-magyarázatokkal kíséri. A kertség-rész átépülését lakóteleppé az önkormányzati közlöny ide vonatkozó határozataival, sajtódokumentumokkal, térképekkel, légi felvételekkel és video-bejátszásokkal mutatja be. A közösségi élet helyi színtereiként tárgyalja a Széchenyi-kerti református templom és a Szent Család katolikus plébánia létesülését. A művészeti élet helyi vonatkozásait tárgyalva Hrabéczy Ernő és Holló László festőművész érdemei kerülnek bemutatásra. Az oktatás helyi intézményeként szerepelnek a kiállításban a Tócskerti és a Margit Téri Óvodák, a Kazinczy Ferenc Általános Iskola és könyvtára, és a Medgyessy Ferenc Gimnázium és Művészeti Szakgimnázium története és működése. A kiállítás zárásként foglalkozik a helyi szolgáltatásokkal, a civil szervezetekkel és a sportolás lehetőségeivel.

A Veres Péter-kert és a Geréby-telep

<https://verespeterkertgerebytelephelytorteneti.wordpress.com/>

A Veres Péter-kert és a Geréby-telep virtuális kiállításának megnyitó-köszöntője Papp Viktor önkormányzati képviselő, a műsorban a Csapókerti Pávakörtől nyírségi népdalokat hallhatunk Czövek Lajos gyűjtéséből. A Veres Péter-kert történeti kiállítása foglalkozik a kert névadójával, az utcák névadási koncepciójával, és a két helyi intézménnyel: a Debrecen-Csapókerti Görögkatolikus Parókiával és a Mesekert Óvodával. A Geréby-telep tematikája magától értetődően igényelte a névadó család történetének vázolását, ehhez kapcsolódik a városrész ábrázolása jelenkori fotókon.

A kiállítások tematikái általában a városrészekhez kapcsolódó gyűjteményi anyagok feldolgozásán alapultak. Egyes városrészek történeti anyagai lehetővé tették, hogy egy résztéma érdekességeinek kutatására és feltárására szorítkozzunk, mint például a Belváros vagy a Nagyerdő esetében. Mivel a kiállítások célja a helyi közösségek megmozdítása volt, igyekeztünk a közérdeklődésre számot tartó kiállítási tematikákat fölvetni, viszonylag rövid, de átfogó és megalapozott formában. Általában törekedtünk a városrész területi változásainak és jellegzetességeinek bemutatására.

Kiállításainkat reményeink szerint jó szívvel böngészhetik nemcsak a város és részei története iránt érdeklődő lakosok és olvasók, hanem ajánljuk akár közös továbbgondolkodásra mindazoknak, akik szívesen kutatnak Debrecen múltjában. Következő évben

tervezzük a kiállítások folytatását, a lakosság felajánlások révén hozzánk digitalizálásra bekerült dokumentumainak, fotóinak felhasználásával.